

Szamosszegi szójegyzék

A község CSÚRY BÁLINT egykori gyűjtőterületéhez tartozik. Nagyszámú adatomból így csak azokat közlöm, melyek nem találhatók meg a Szamosháti Szótárban, vagy ott anyagomtól eltérő jelentésben illetve hangalakban szerepelnek. Jelen szójegyzéket ezért mintegy kiegészítő adaléknak tekintjük a Szamosháti Szótárhoz.

A tájszó fogalmának tágabb értelmezésével közölni kívánom azonban azokat a szavakat is, melyek CSÚRY-tól eltérően, csak egyetlen hangban különböznek a megfelelő köznyelvi alakoktól, mert úgy hiszem, a nyelvjárások apróságainak adatolása idővel nagyobb, átfogóbb jellegű nyelvészeti problémák megoldásához nyújthat bizonyítékokat.

A Szamosháti Szótárból nem tűnik ki, hogy a község nyelve nem egységes. Az *Ószuszka* néven ismert falurész nyelvében olyan, a szókincs terén is kimutatható sajátosságok észlelhetők, melyeknek kimutatása nyelvészeti szempontból föltétlenül kívánatos. Ezek jelzését a címszótól ~ jellel elválasztott változat után kerek zárójelbe tett Ósz. rövidítéssel tüntetem föl.

Hangjelölésemben alkalmazkodom a MNyj. II. kötetében DEME LÁSZLÓ által megfogalmazott, és hivatalosan kötelezővé tett jelölési módhoz. Közlésem formájában a MNyj. ilyen irányú hagyományait tekintem követendőnek, viszont a szójegyzékben alkalmazott rövidítéseknel a Szamosháti Szótárban közölt és alkalmazott rövidítések az irányadók.

abajgat üt, ver: *Ordít a köjög, biztossn abajgattya jaz apja.*

ablakszem az ablakban vagy üveges ajtóban lévő üvegtábla egy darabja: *A jégesöü vaty három ablakszemet verd be.*

abrakol szemestakarmánnyal eteti a jószágot: *Abrakōni kéne jaszt a bikát, hoty hat hizna jobban ety kicsit.* 2. üt, ver: *Ű bis csag bottā abrakōja ja jószágot, pég attú nemigen hizik meg.*

abrakos 1. vászon tarisznya, amibe szemestakarmányt téve az állat fejére akasztják: *Az én lovamnak örökké ja fejjén az abrakozs, de bir is huzni jóul.* 2. kis deszkaláda amiből az istállóban lévő állat eszi az

abrakot: Te, jaz istent az anyádbú! Csak az üress abrakos' rágja az a lú. acél 1. ua.: *Acél e komám, nem ojjam vas, mint amit Kóysq Gabi szokot kalapálgatni ja mühejbe.* 2. acélból való eszköz: *Hosz ki csak aszt az acél penecilust!* 3. régi tűzgyújtó készség egyik darabja: *Nd. Az egyyigbe jacél, kova, taplóy, a másigba szászforintozs bankóy.* 4. acélből való késfenő alkalmatosság: *Ōq̄bistul, a hentestű kërtem el az acélt, hogy a késeket mekfennyem a disztóq̄bölésre.*

acsarit mérgesen szól, rikácsol: *Az isten se tuggya, hogy mi léte. Ha szóullok hozzá, csak acsarit.* 2. bög, sír, ordít (a gyerek): *Csináj avval a pu-*

jávā valamit, mer megveszek, ha je-gész nap így acsarit. 3. mérgesen csa-hol (a kutya): Fogja mám meg aszt a dögöt! Űgy acsarit, mintha meg akarna jenni.

acsarkodik 1. mérgesen szitkozódik, ripakodik: Addig acsarkodó, hogy be tanállom fogni ja szádát eccer. 2. követelőzve sír, bög (a gyerek): Étezs meg mán aszt a gyermeket, ne jacsarkoggyon annyira! 3. hossza-san, méregből csahol (a kutya): Meg is nézem, biztoson jár valaki ja kerbe, mer nagyonn acsarkodik a Bundi.

ácsingóuja kíváncsija, kívánója: Sz. Majd éveszem az ácsingóujját. (=meg-verem a kíváncsiskodásért).

ácsorgóu tétlenül, kíváncsiskodva, bá-méskodva álldogáló: Annyi jaz ácsorgóu Kóusájék előütt, hogy egy-mázsbá jér a késsek, pék csak ety tehen döglöt meg.

adoma 1. apró természetű, esetlen moz-gású ember: Sz. Épp ojjam mint ety kis adoma. 2. tréfás történet, anek-dota: Ha hallottad vóun, hogy mij-jen jóu badomákát mondot Laci bá-tyám, hát röhökté vóun rajta jety sort. 3. ragadványnév.

ágas 1. vastag faoszlop, culáp: Ojjan rossz ennek a palánknk az ágassaji, hogy maj kidül. 2. az udvaron, álta-lában a konyha előtt leásott, fo-gakkal ellátott edénytartó oszlop. *ággat* nem tetszését 'ah' indulatszóval nyilvánítja: Hijábá ágacc, utyse csi-nállom másképpen.

ágázat rokonsági leszarmazás: A Lőü-rincek meg a Denezsek egyy ága-zadbú valóuk.

aggat 1. akasztgat: Megyek röktön,

csak még a képpeket aggatom fē ja fāra. 2. hirtelénében összevarr: Jóu βóun, ha jaggatná valamit ezenn az ujjasom, mer egész széjjement az eleji.

agyal 1. üt, ver: Mindég agyāja jaz apja, mégis nagyon rossz ez a fiyu. 2. kérget javít a lábbelin: Agyāni jis kéne mán eszt csizsmát, mer fére van a kérge, de mos csak ety fóütot tegyen rá Laji bátyám.

agyba-fübe ~ *agyba-főbe* (Ósz.) durván, kíméletlenül: Csag biz rá Jóuskárá, maj csindlja βü agyba-fübe, hogy nem lez benne köszönet.

ágyez-bugyesz rendben van, vége: Hát akkor megeggyesztünk oszt ágyez-bugyesz.

agyusztáll 1. üt, ver: Hijába agyusztá-ják aszt a köjköt nap min nap, csak rossz a. 2. ruhát átszab: Nem akar-mijjen katona Sanyi. Most a szabóu agyusztáta a ruhájád, de úgy is áll rajta, mintha rájöntötték vóuna.

agyvégyez 1. vitatkozik, szenvedélye-sen érvel: Óu, βeggyik ojjam mint a másik. Csak agyvégyeznek, jártaty-tyák a szájokád, de nincs annak so-ha semmi jeredménye. 2. csoportos játékhoz társat választ úgy, hogy az egyik játékvezető azt mondja, hogy aggy, mire a másik így válaszol: végy! Ekkor az első játékvezető ki-választ egy játékost. Ezután a máso-dik játékvezető mondja az aggy-ot és ő választ játékost, és ez így megy, míg az összes játékosok helyet nem kaptak.

aha igen, úgy van: Uty hallottam te jis menni jakarsz cseszkóubá. — Aha, széjjénézek mán én is ety ki-csit.

āj 1. szoknya: *Inkább a setétkék ajjat vet fē ja fejjér bluszho.* 2. álom: *Kén ety kis āj qz alá ja jóuszág alá, mér a csupaszi hidlásom fekszik.* 3. lapos fekvésű terület: *Ot lenn az ājba sok a dudva, lehet szedni ja disznónak.*

ajjas 1. aljas, becstelen: *Ajjas ez a bótos. Két forintā képpes vóud becsapni jezeket a pujákot.* 2. alacsony fekvésű: *Most a szárasságba jobb ez az ajjas főüd.*

ajnáll becéz, babusgat: *Bömböl, ha nem veszik fē. De montam az anynyánk, hogy nem kē mindég ajnáni, mer rászokik.*

ájváj a keserű belenyugvás indulatsza-va: *Ájváj! Nem sikerűd. De hát ember tervez, isten végez.*

akaszt 1. függeszt: *Ászt a türölközöüt meg mér nem akasztod a hejjére?* 2. akasztással kivégez: Sz. *Akasz-tani való gazember.* 3. játékfélesé- get művel, melyben a bicskát csak derékszögben nyitják ki, s a levegő- ben megpörgetve a földre akaszt-ják. Minden típusú akadásnak szám-értéke van: *Mos hogy ojjam puha ja főüd, ezek a puják mindég akasztan-ak.*

ákóznizáll kelleetlenül gondolkozik va-lami mellett: *Ha csak ákóznizállunk emellett a disztóy mellett, akkor két napik se lesz mekkarikázva.*

alamuszta sunyi, alattomos: *Asz hin-néd a nevét se tuggya lejirni, pég nem buta, csak alamuszta, osz ha nem nézek oda, mám meg is csináta jamit akart.*

áld 1. hálálkodik, a segítségért dicsér: *Egész életébe jáldani fogja, mer a bajbú bú húsza ki.* 2. szid, átkoz: *Mit montá Matóy Jolánnak, hogy*

annyira jáld az uccán. Tán csufótad? alkóúság Sz. Nem alkóúság. (=túrhe-tetlen állapot).

állit bizonygat: *Pista jaszt álliccsa, hogy ű látta Palit Szalkánn.*

állóyka állni tanuló kisgyerek számára készült ülőke nélküli székkeret: *Las-sam má ki lehet venni Bélukát qz állóykábú, mer ugy is tud mán áni.* álláddzózuszij a ló kantárjának az áll alatt keresztülfutó rögzítő szíja: *Hogy áll qz a kantár qzonn a lovon? Csatód be jaz álláddzózuszijjat!*

almás 1. reszelt almával töltött süte-mény: *Ez a puja mán csak almás meg lekvározs béles hagyott.* 2. al-mafával beültetett gyümölcsös: *Őü-rizni kell az almást, mer lopják, meg összetörök a fáját.* 3. fehér foltokkal tarkázott színű ló.

ándung kedv, mánia: *Mos meg āra jött ándungja, hocs csikóüt vegyünk.* ánti átok szó: *Az ánti szarja le!*

aprahendáll haragszik valamiért, zo-konvesz valamit, neheztel: *Tuggy-a jaz öregannya, hogy mi léte. Aprahendál valamijér, pég egy rossz szóüt se montam neki.*

apróújóuszág baromfi, házi szárnyas: *Van itt apróújóuszág búvön: liba, kacsá, csirke.*

aprómálé kukoricalisztból készült, vastagabb palacsintához hasonló, zsírban sült sütemény: *Tennap ten-gerid darátattunk a malomba, hát montam anyámnak, hoty süssöm mán ety kis aprómálét. Ety tállā sūtöd, de ety szemet se hatyung be-lőülle.*

arambányq jó jövedelmet biztosító gaz-daság: *Arambányq jaz a főüd, ezre-seked zsebēhed be belőülle.*

árendás bérelt, bérbevett: *Vóút neki jöt hóúd árendás főüd is.*
 árpa^{fű} ~ árpa^{fő} (Ősz.) árpakalász: *Aratás utám mindég mentünk árpa-
 fűt szedni ja tallóúr.*
 arijé Sz. *Az Arije neked az az avas*
 (=penis neked).
 árva^{csinár} árvacsalán; Ballota niagra L., Urtica urens L.: *Régen vették az árva^{csinárt} orvasságnak.*
 aszottas a gabonafélék között növénytüskéféle gyomnövény: *Marokszedéskor teliment a kezem aszottassal, osz mos meg ēgennyesedett.*
 aszparátusz asparagus.
 ásztat 1. vízbe rak oldás céljából: *Bar-na, jásztatzs be mán ety kizs gálicot, osz permetezzük meg a lugost.* 2. vízben puhít: *Fél este jásztatam a lábom, mégis keménny ez a tyukszem.* 3. vízben rothaszt: *Mikor ásztatod mán a kendert Zsuzsi? Ém má viz alá duktam.*
 átāhalál (ragozhatatlan) telhetetlen, harácsoló: *Nész csak, hoty szalad most is. Mindēt magának szeretne. Hogy lehet valaki ijjen átāhalál.*
 átqll Sz. *Nem átqjja magát: nem szégyenli magát. Nem átqll ety kis sóút kéri ja szomszédbū.*
 átáll 1. átpártol: *Még a háboru idejēnn átállott az oroszokho.* 2. befagy a folyó: *Mán lehet menni ja Szamos jegēm mer tējesenn átállott.*
 átfítész 1. átkutat, átvizsgál: *Kéccer is átfítésztem a padlász, de nem tanállom sehon.* 2. átlesekedik: *A süttöü sarkáná átfítésztem hozzájok, oszt akkor még ot vóút mind a kettőü átsizkotol szük helyen átdug: Addig okoskodott, amíg a kezét át nem isz-
 kotóta ja dróút köszt.*

átkammog ráérősen, ernyedtestartással átmegy: *Épp ojjam vóút mint egy vēm medve, jahogy átkammogott az utōnn.*
 átkandász átleskelődik: *Mindég átkandász minállunk, hogy mics csinállunk.*
 átkankurjádzzik (-ok) forgó mozgást végezve átesik: *Mekcsuszott a lábq, mikor a palánkom mászott át fele, joszt ugy átkankurjádzzott a másik óúdāra, hogy maj kitörte ja nyakát.*
 átkap^rász átnyúlkál: *Nézze mám megēnn átkap^rászott az én tánygyéromba.*
 átkarabugyáll átfecseg (vmin keresztül), oktondi módon átcsacsog: *Te meg mit karabugyász át fele? Ha jakarsz velek valamit, hát eriggy oda, josz mond meg nekijek.*
 átkecmereg 1. szűkös körülmények között átél (egy időszakot): *Elég vóút átkecmeregni a telet. Se fa, se zsirozóú, csak ety kis kolompér, meg ety kis tengeri.* 2. szűk helyen, kényelmetlen testtartásban hosszabb időt eltölt: *Mám fagyott, osz mégis két éccakát kecmerektem át a kóúróúkguba.* 3. betegesen, vánszorogva átmegy: *Az ágybū két fē. Uty kellet neki ja szomszédbq játkecmeregni, mer nem vóút áki ránézzen.*
 átkoboz átkutat: *Mikor jövünk kifele ja kertészedbū, mindenkit átkoboznak. Nēm tudom mér sajnánqk tülünk egy-ety fū hagymát.*
 átkocog 1. könnyedén futva átmegy: *Mék pitymallat előütt átkocogunk* *Kérre, hogy idejēbe hazajöhessünk.* 2. átkopogtat, átzörget: *Ēszakatt ennek a mi jóúránqknq a csergőúrúgőuja. Uty három óúra fele kocogj*

át mán *q* falon, hoty felébbreggyek. átkotrik fűrgén átszalad: *A nyaka köz-zé csaptam vóún az ostórā, de játkot-rott a résem mire joda értem vóúna. átköt* 1. egyik helyről a másakra köt: *Közsd át mán *q* tehent az eperfa jalá, mer a melegem van.* 2. körülkötöz: *Várjá, megyek én is āra fē, csak átkötöm eszt a poggyászt, oszt viszem a postára.* 3. ruhafélét újraköt: *Gondótam, ēbontom eszt a szettert. Irém majd átköti.* 4. pólyát cserél a seben: *Kössétek mán át valamékőütök a kezemet, mer piszkos mán rajta ja ronygy.*

átkutyagol gyalog átmegy: *Kéccer át kellett kutyagōni Dobosra jazér a vacok receptér.*

átlábbol 1. úszás nélkül, lábbal tapogatózva átmegy a folyón: *A Kenderhejné mámmā átlábbōtam a Szamost.* 2. átvészél: *Alig lábbōta ját *qz* infulenzát, mám meg a gyomrávā vam valami baja.*

átlép 1. átmászik: *Be vóút a kisajtóú zárva, ém meg átléptem rajta.* 2. rövid időre átmegy: *Várjá mám mek, csak átlépek Pistáho.*

átnyom 1. szűk nyíláson átprésel, át-erőszakol: *Felēnyi vóúcs csak a rés, mégis átnyomta rajta.* 2. átgu-rít, áttol: *Nem bánám, ha seggite-né nekem eszt a szekeret átnyomni Sanyijékho.*

atuzser polcos állvány a kredencen porcelán és üvegedények számára: *Leburitotta jez a nagy marha jaz atuzsert, osz findzsa, pohár mind összetört.*

átvág 1. átmetsz: *Mindég avvā bisz-tattya, hoty a beretvával eggy écca-ka játvágja ja nyakát.* 2. keresztülés:

Asz monygyák, hoty a Panyolajijak átvákták a töütést mifelőüllünk, oszt azér jött ide já viz. 3. átmegy (út nélküli területen): *Mijjér mennyek én Dobos fele? Átvágok a Gróufta-gonn osz sokkā rövidebb lessz az ut.* átvonull 1. átmenetel: *Ics csak a trénynye vonút át, *qzok* is románok vóú-tak.* 2. átnedvesedik: *Tet ki jety kicsit a hóúra, osz ha játvonút, nem törík annyira jaz a dohá.*

átyfű ~ átyfő (Ósz.) 1. az ágy fej felőli része: *Hoty pakōtatok ti jeccer. Az átyfű van az ajtóú fele.* 2. rejtkehely a párnák alatt az ágy két végénél: *Emēd fel a párnát osz megleled alata, jaz átyfűbe.*

ázalék 1. levét fölívott tésztaleves: *Csak ety kis ázalék e má, nincs ennek ecs csep leve se, mind elitta.* 2. esőtől vízzel átvódott növényi szár (pl. szalma): *Aszt a rohatt ázaléket szét kē szóúrni. Ha mekszárqđ, jóú lesz még ājnak.*

azsak összeturkált ételmaradék: *Több azsakot hatytak ezek a puják, mint amit főűsztem ételt.*

azsakol összeturkált ételmaradékot hagy: *Csak azsakol ez a köjök pocsekōja eszt a drága jóú ételt.*

ázsgállóúdik (-ok) intrikál, rosszat beszél: *Annak a moslégba jesecs csirkének meg eccer befogom a száját. Mit ázsgállóúdik mindég.*

badár 1. gúnynév. 2. tehátn illetve ökö-r név.

bádog 1. zománcozott v. anélküli fémből készült bögre: *Csuda, hoty széj-jē nem pukkan. A harmadig bádok tejet issza mekfele mán.* 2. fémlemez, pléh: *Nyáron nagyon meleg az a pad-lás, amég bádoggā vam fedve.*

baggat 1. nehézkesen, akadozva olvas: *Két osztájt jártam, osz csag bagगतom a betűköt.* 2. kicsit ért hozzá: *Igaz hogy nem kűművezs, de bagगत ahoz is.*

bagzódik a főtt krumpli kihűlés után ehetetlenre és kék színűre merevedik: *Még reggē mekfdűszte, joszt azőuta jid bagzódik ez a kis kolompér. Asz hiszi nekem kē.*

bahókol köhög: *Rát fogják te ján, hoty tūdűbajos vagy, annyid bahókőkősz. De jériggy is nekem az orvasho fele röktönn.*

bajmolódik (-ok) bibelődik, vesződik: *Ne bajmolóuggy most avval a kaszávā. Rájérsz asz hóunap is mekcsináni.*

bak 1. hím (őz, nyúl, kecske): *Vettem mámmā egy bak nyulat.* 2. a kötél végén lévő hurok. 3. állványzat: *Hom van a bak? Ety kis fāt akarok firészēni.* 4. gúnynév.

bakkant kényszerből sokára választ ad: *Eggy óurájig izs beszétem neki, mig bakkantot rá vlamit.*

bakog akadozva beszél, dadog: *Csag bakog, ety szavát se jérteni.*

bakoskötél a végén hurokkal ellátott kötél: *Mos vam peckeskötél izs, de régenn inkább a bakoskötélet vetűk, mer aszt a szarva hegyire lehet huzni ja magyar marhánqk.*

baszakodik (-ok) tölti, húzza az időt: *Ne baszakoggy annyit avval a tarisznyávā, hanem vet fē, oz gyere.*

baszkuráll ~**baszkoráll** bosszant, molesztál, nyugtalanít: *Baszkurállod ugyi, de ha mekharap, jöttök hozzám az orvasi kőűccségér.*

baszókka elrontott barázda; az eke, ha kibillen a barázdából, szántatlan hagy egy darab földet, és ez a ba-

szókka: Hom vóút az eszed mikor szántottá, te! Teli van az egész főűd baszókávā. Vegyecs csak a kapát osz kapád ē.

baszuti tréfás megszólítása a fiatalabb fiúknak. Körülbelül megfelel a köznyelvi kiskomám kifejezésnek: *Na, baszuti megyünk este ja dörzsölőűbe?* **battyog** kényelmesen, ringó léptekkel megy: *Amoda battyog éppen. Nincs annak dőűga sose.*

bebaktat 1. gondolkozva, kimért léptekkel célhoz ér: *Ugy látom végre Balázs bátyám izs bebaktatott az udvāra.* 2. szemlélődve körüljár egy területet: *Bebaktattam az egész Urbáristád, de uty hiszem még nem lehet aratni jaz árpát.*

bebaszik (-ok) tönkretesz, akadályozza a sikert: *Ez a disznóúvásár jóűl bebaszott nekem. Mám meg izs dőglöt kettőű. Sz. Annak má bebaszott (=annak már vége).*

beberenáll 1. boronálást befejez: *Ép-pen csak hogy beberenátam, mán zohogott is az esőű.* 2. kézzel szórt magot a földbe boronál: *Jóűl beberenállom, hoty hamarap kikējen.* 3. valamit (pl. gallyat) húzva maga után megérkezik: *Mozs berenát be jaz udvāra ecs csomóű gajjá.*

beburull 1. felhős lesz az ég: *Nem esik e, hijábq burúd be.* 2. bedől: *Rakot Pista jety kemencét, osz mire kita-pasztotta, beburút az óűdala.* 3. Sz. *Annak má beburút (=vége van).*

becővekel karóval bejáratot elzár: *Lakat is vóút a kerikapun, de még be jis cővekēte, hogy ne tuggyunk keresztűjárn.*

becsámborog csavargás közben betéved: *Bisztosom becsámborgot vala-*

hova az a malac azért nem jött haza
ja csürhévē.

becsarambukol 1. céltalan cammogó
járással végigjár egy területet: *Ké-
zed ē, becsarambukōta jutānnunk az
egész kéri határt, pég nem is āra
vōjtunk.* 2. céltalan, cammogó já-
rással menve betéved valahová: *Mik
keresed, becsarambukōt Juliskajék-
hoz is.*

becsászkaáll 1. bekóborol: *Becsászka-
tam a szalkaji vásárt, mékse taná-
tam egy nekem valóú csizsmát.* 2.
járkálással bepiszkít: *Ne császkaá
mám be ja konyha főüggýt, mos
mázōtam fē.* 3. kóborlás közben va-
lahová betéved: *Tennap minállunk
isz becsászkaát az öreg.*

becsáváz 1. vetőmagot gombátlánít
vegyszerrel: *Be kéne csávázni ja bu-
zát, hogy be tuggyam vetni hóunap
aszt a kis főüdet.* 2. belekever a baj-
ba: *Eggyücs csináták igaz, de jazér
eszt a köjköt nem kellett vōjn neki
jannyira becsávázni, hogy rendőür-
kézre kerűjöm mijatta.*

becsesztet 1. lábbal bepiszkít: *Becsesz-
tette eszt a padlóút ugy a csizsmájá-
vā, hogy nem birom fēsurōni.* 2. cso-
szogó, lomha járással megérkezik:
Na végre Pesta jiz becsesztetet má.

becsináll 1. gyümölcsöt befőz, télire
tartósít: *Tizenöt üvek szilvát csiná-
tam be. Jóú βa télen.* 2. betesz (ab-
laküveget): *Sokat kért az asztalos,
osz hozzáfoktam becsinátam magam
az ablakokot.* 3. berekeszt, elzár,
megjavít (rést, nyílást): *Csinád má
be jaszt a jukat, amit a kutya tört a
rekeszen.* 4. beszarik: *Második esz-
tendőüs má, de nem tom bilire kapat-
ni. Még mindég becsináll.*

becsörtet nagy zajjal megérkezik: *Kez-
dőüdik minygyán a cirkusz, Máris
isz becsörtetet má.*

becsöszköl 1. hozzádörzsölve bepisz-
kít: *Jaj az isten az anyádot, avval a
sározs bottā má becsöszkōted a szok-
nyámot.* 2. dörzsöléssel bekoptat,
bereszél: *Hát nembecsöszkōte ja szé-
lit a reszelőüvē.*

bedúrant 1. belő: *Mindék huszták egy-
mást, hogy nem tudnak jóüł cēlozni,
oszt eccer is kitette Gabi a kalapját
cēlnak. Jancsi meg mind a két csüvē
bedúrantott a kalabba.* 2. erősen be-
tüzel a kályhába: *Ugy bedúrantot-
tunk a vaskájhába, hogy egész veres
vōüt.*

befog gyereket munkába állít: *Még
nyőücs éves sincs az a gyermek, de má
befokták kapáni jis.*

begyeskedik kacéerkodva illegeti ma-
gát: *Jőüféle lessz ebbül is. Még a
segginn a tojáshaj, de mán a fujuk
kösz szered begyeskedni.*

begyulad 1. bemelegszik, befűlled: *For-
gassátok meg asztat a buzát, mer
begyulad.* 2. gyuladásba jön a seb:
*Kiverte ja kalász a kezemet marok-
szedéskor, oszt ugy begyulatt, hogy
orvasho kellett menni.* 3. megijed: *It-
hon jártatta ja száját, mikor meg
émentünk a rendőürségre, ugy be-
gyulatt, hogy mek se tudot mučkanni.*
4. lángra lobban a tűz: *Az istem ve-
sziccse meg eszt a vizes fát! Ety fél
napik kē küszködni vele mig begyu-
lad.*

behajigáll 1. bedobál: *Szóújja ja fjad-
nak, hogy ne hajigájom be mindent a
kerítésen.* 2. elfogyaszt, megeszik:
*Várjá, behajigállom eszt a kizs dere-
jét osz megyek én is.*

behajkol baltával befaragja a kivágandó fát, hogy ezzel a dülését irányítsa: *A másik őüdärü hajkōd be, hogy ne jaz utra düjön.*

behalámol mohón elfogyaszt, megesszik: *Asz hinné jaz ember, hogy ety hét őüta nem ett, ugy behalámōta jaszt a kis levest.*

behapacsol mohón, habzsolva ételt fogyaszt el: *Tán szőüröss a torkot, hogy ojjan hamar be tutta hapacsōni jaszt az ételt.*

beharangoz 1. harangozást befejez: *Őütöz mám mer beharangozstak, oszt ekéssel a templombú.* 2. elpletykáz mindenfelé: *Ēmontam neki, de mék haza se ment, hanem beharangozsta vele jaz egész falut.*

behuz 1. húzva bevisz: *Nem birta ja hátára venni ja dudvázs zsákod, de jaddik kinlōudot mig be nem huszta jaz udvára.* 2. becsuk: *Ha kimensz, huz be magad utánn az ajtōut.* 3. bevon: *Szép rōuzsás anyaggal a szelont izs behuszták neki.* 4. betemet: *Alik huszták be ja sirgōdrét, másik ember után nézett az asszon.* 5. odaüt, odaver: *Mikor kettōüd behuzot neki, minygyán tutta, hoty hom van a lopot malac.* 6. megiszik: *Behusztunk vaty két korsōu sert, oszt odébb átunk.* 7. becsap: *Most osz tanūtam. Ēngem se huz be többet a huncuccsávā.* Sz. *Behuz a csūbe (= becsap).*

behuzōudik 1. be lesz vontatva: *Hagygyacs csak aszt a szekeret, maj behuzōudik a.* 2. huzattal lesz ellátva: *Mos csak egyig dunna huzōudig be, mer nincs tōp péz anyagra.* 3. szűk helyre bebújik: *Be kellett huzōudni ety kukja kōurōuba uty szakatt az esőü.*

bejajáll 1. beigér: *Háromezret ajád be ja tehenér, de nem attam.* 2. bejavasol, protezsál: *Jōuska trōybát bejajáni a vizütyhō, de nem sikerüt.*

bejakaszt 1. akasztóhoroggal bezár ajtót: *Mindég mondom, hogy akaz be jaszt a kisajtōut, mer kimegy a liba.* 2. megüt, megver: *Addig okoskodik az a köjök, hogy bejakasztok neki fonákull egyyet.* 3. nemi közösülést hajt végre rajta: *A csūrbe Jūcsángk ugy bejakasztott a kocsis, hocs csak ugy rōgöt. Meg is lett a pujája.*

bejáll 1. kijelölt helyére áll: *Áj be te jis a sorba!* 2. fedél alá húzódik: *Az esőü belōül be kellett áni a csür ereszsze jalá.* 3. tagja lesz egyesületnek: *Jani bejállott a Kiszesek közzé.* 4. megkezdődik, beköszönt (időjárás): *Lassam csag bejáll a jóü fidōü.* 5. termővé válik (pl. a gyümölcsfa): *Még ety-két év, oz bejáll az almás. Akkor pég lesz mit aprítani ja tejbe Zsuzsika.*

bejállit 1. műszert beigazít: *Bejállitottam az őürát most osztán ne nyúj hozzá.* 2. váratlanul megérkezik: *Még gondōni se gondōtunk rá, hogy mám-ma hazajön, oszt eccer csag bejállit az ajtōun.* 3. bolonddá tesz, becsap: *Százeszü ba, bejállit az uty tégedet, hocs csak uty füstöl.* 4. lerészegül: *Most is kōuvájog még a fejem, annyira bejállitottunk a korcsmábq jazeste.*

bejiskotol 1. mozgatva, feszegetve szűk helyre bedug: *Csak addig okoskodot mig be nem iszkotōta ja kezét a drōut kōszt.* 2. felturkál, felpiszkál (bottal, pálcával): *Ez a puja jójjan csunyám bejiskotōta tennap az esőü butánn az udvart, hoty köpedelem ránézni.*

béjog írott vagy égetett jelzés a bőrön (pl. állaton): *Ety Ká jA* (K. A.) *béjogot sütöttünk minden tinóú farára.*

béjogoz írott vagy égetett jellel ellát: *Mozs béjogoszták a lú nyakát, osz nem lehed befogni, mer a nyaklóú dörzsöli neki.*

bekándizáll hírverést csinál, mindenfelé elmond, elpletykál: *Na látod ijjem vaty te. Én emontam neked bizalmasonn aszt a dóúgot, te meg bekándizállod vele jaz egész falut.*

békasóú kavics: *A Szamozsba tanállunk néha békasóút is. Az ojjan szép sima, kerek kú. Tk. Mék sóú nem olvad el a vízbe? — A békasóú.*

bekocog 1. könnyedén futva bemegy: *It nem vóút petróú ba bóúdba, hád bekocogtam a Szövetkezedbe.* 2. megérkezik: *Minygyám bekocog Jani jis, oszt akkor keszhettyük.* 3. bezörget (ablakon): *Nem bännám, ha bekocogná hajnalba, mer én nem bironk ojjan korám fékēni.*

bekonslibáll 1. beken, bepiszkít: *Na, te bekonslibátad avval a szekerkenőúcs-csel ugy a falat, hogy lehet megém meszēni.* 2. hirtelenében befest: *Naggyábú bekonslibátam, hogy ne rikicsson ugy.*

bekopácsol ütögetéssel becsorbít: *Vedd ē má tülle jaszt a kalapácsot, a vedernek izs bekopácsóta jugy a szélit, hogy ojjam mint a csipke.*

bekoslat 1. beszaladgál: *Az egész falud bekoslatta, de nem kapott ety szapullóú kádót.* 2. bekeres, végigkutat: *Padot, pincét, kamorád bekoslattam ém mán utánng, mékse tanátam meg.*

bekotróúdik 1. menekülve beszalad: *Szerencséje, hogy bekotróúdott And-*

rázs bátyámná, mer végigvertem vóún a hátán. 2. besöprődik: *Biztosom bekotróúdott az ágy alá, reggē mikor takaritotta.*

bekotyfol 1. kavargatás közben beken, bepiszkít: *Sose jigyész magadra, nész csak, hogy bekotyfóúad avval a habarássgl a kötőúdot.* 2. tej és liszt keverékéből készült habarással ételt behabar: *Mijjér kenyeresztek? Bekotyfolom róútkön az ételt oszt ehetek amennyi belétek fér.*

beköpöröú körömmel vagy hegyes tárgygal bekarcolgat: *Le kéne verni mind a tisz körmét, amijjér beköpöröúte ja kredencajtóút.*

bekupáz kalapálással homorúra formál: *A félöklöm belesérne jugy bekupásztg ja mosóúfazik óúdalát.*

bekuporodik (-ok) szűk helyre összehúzódva leül: *Bekuporodott a kasfarba, oszt mekse moccant Szalkájig.*

bekuszpitol 1. dörzsölés közben bekarcol: *Addig csuszpítóta aszt a sífont, mig be nem kuszpítóta jaz óúdalát.* 2. dörzsölve bepiszkít: *Hogy nész ki ja nadrágja. Egéz bekuszpítóta ja szekerkerek sárrā.*

belapít becsorbít: *Valamék ugy belapította jennek a késnek az élét, hogy nem lehet vele vágni.*

beleköp 1. nyálat köp bele: *Jóúska meg Guszti tejes-puliszkát et, Osz hogy több maraggyon neki, ez a bolond Jóúska belekópött. Persze oz Guszti nem ett azután belőúlle.* 2. rosszindulatúan tervét megakadályozza: *Elattam vóúna ja csikóúú, de jez a tekergőú belekópött a vásárbg. Sz. Belekópött a tánygyérjábq (=kitolt vele; jól megadta neki).*

belelefetyel 1. beleeszik a más ételébe: *Ha belelefetyēté akkor mosmán ed mek te.* 2. belebeszél: *Sokszor mon-tam má, hogy ne lefetyēj bele ja nagy emberek beszélgyébe.*

belesavanyit 1. beleüt, belescap: *Mér-gébe belesavanyított ököllet az ab-lagba.* 2. (tréfásan) elsavanyít ételt: *Na jebbe ja paszujba jis jóul belesava-nyítottá.*

belever 1. belekalapál: *Magam vagyok kéntelem beleverni jety szeget, mer ugy láton nincs aki mekcsinálja.* 2. ütlegelve belezavar: *Beleverte ja disztóukot a Falufogba ja kondás eb-be ja naty hőüségbe, osz tüdőügyula-dás kapott a mijénk is.* 3. mérgesen beledobál: *Összevesztek az asszony-nyā, joszt a tánygyárokod belever-ték egymás pofájába.* 4. rávesz, rá-beszél: *Sanyi verd bele jebbe a vé-telbe, de meg izz bántam.*

bélfaszeg a járomnak a két függőlege-sen álló fáját rögzítő faszeg: *A bél-faszeg tarcsa jössze jaz egész jármot.* *Ha jez etörík, széjjē hull az egészsz.*

belga beszédhibás, dadogós: *Óu, te szegém belga! Tanúj meg elēb be-szēni, óut okoskogy.*

bélli asztag, kazal közepét kirakja: *Had jöjjöm fē jaz a fiju, bélli itt az asztagot.*

bengek (csak többesben) manók, ör-dögök: *Sz. Vigyék el a bengek.* (=a manók vigyék el).

berenalevél a vasborona három darab-ja közül egy.

berezal 1. megijed: *Berezēté jugyi, mi-kor neked ugrott a Bodri?* 2. besza-rik: *Berezēt a gatyábq ez a nagy mafla. Sokam vóutak a határba, josz nem mert leguggōni.*

bérmáll a hivatalos név helyett más néven nevezi: *Te jis csag bérmáni tudod, de ja rendes nevén sose hijod.* **berzekokóu** fiú gyerek nemi szervére mondják, ha ujjal játékosan bille-getik: *Berzekokóu, berzekokóu!* *Hogy egyem meg aszt a csepp pözö-rőüjjet.*

besőz 1. húsfélét sóval konzeivál: *Nagyon lágy az időü, jóul sóz be jaszt a hus, hogy meg ne büdössögy-gyék.* 2. Sz. *Uty sürvit, mintha be-sősoszták vóuna* (=idegesen, élénken járkál). 3. nemi szervét leköpködi és porral beszórja (fiúnak): *Ot kö-tekedett a jányokká, jazok meg lete-perték. Osz ez a bolondos Irém még a monyát is kivette, oz besősoszták.* *Csupa galáccság lett a portú meg a köpködéstü még a gatyája jis.*

besungol árkot, gödröt úgy képez ki, hogy az alja szűkülő legyen: *Egye-nes vóut az óudala, mondok, ez a kemém főüid nem szakad be, de csag besungōni ké, mer a puják örökké le-tapossák.*

besungos feneke felé szűkülő (árok, gödör, edény): *Kicsi fér abba ja te-kenőübe, mer csak a felüje szélezs, de ja feneke besungos.*

betart 1. szavát állja, ígérletét teljesíti: *Ha jasz monta, hocs Csötörtökōn it lessz, akkor bisztoson számithacc rá. Laji be szokta tartani, amit mond.* 2. elegendő lesz egy időszakaszig: *Na, je betart karácsonyig is, ojjan sok.*

betesz 1. hivatalba helyezi: *Miklőzsz betette ja vasutho, de nem teccet neki, jobnak láttya jithon kapáni.* 2. be-szarik: *Csak fogjalak meg, bisztosz beteszē ja gatyábq ugy ēverlek.*

betyárburd főtt étel nélküli koszt: *Csak így betyárburdon vagyok, hogy az asszony ément a sógorékho. De kezdi már unni ja gyomrom.*

bevág 1. megeszik v. iszik: *Három tánygyér zóütpaszujt vágod be. Ebéd után beváktam ety korsóú sört.* 2. a célnak megfelel; sikerül: *Ha jez a tehem vásár bevágnq, akkor rendbe jis vóynánk.* 3. alkalmazni lehet, megfelel: Sz. *Bevágná te jety szobajánnak* (=el tudnád látni a szobalányi teendőket is. De a 4. jelentés miatt tréfás célzatú is). 4. megbasz: *Ugy bevágnék neki, hoty széjjē repedne ja pecki.*

bevágóúdik (-ok) 1. hirtelen megérkezik: *Szabaccságot kapott. Szemiünk, szánk fennakat, mikor az éccaka bevágóúdot.* Sz. *Bevágóúdot, mint ety féltégla* (=tréfálkozva mondják a váratlanul érkezőnek). 2. elszegődik: *Téllēre meg bevágóúdok a csapóho kubikōni.*

bever ütlegelve bezavar: *Mijjēr verted be ja lucernábq jaszt a libát, te köjök?*

bevonull 1. szolgálati helyére megy: *Jövōjū hétem má be kē vonúni ja csapóho dóugozni. Lejárt a fatyszűnet.* 2. katonának megy: *Megjōtt a behivóúja Pistának. Hetfün fog bevonúni.* 3. megszáll, elfoglal (területet a katonaság): *Akkor vóút három éves, mikor az oroszog bevonútak.* *bevonullás* (Újabb eredetű) az 1945-ös szovjet bejövétel, felszabadulás: *A bevonulláskor vóútam állapotos Zsuzsikávā, osz mán onokám van.*

Bigecs a falu egyik részének a neve.

bikfic értetlen, fafejű: *Óú, te bikfic, érdsz meg má, hoty ity kē csináni.*

bimbóú buta, csacsi (kedveskedve): *Jaj te bimbóú, hát szóújá.*

binygyerget ujjai között forgat, pödör: *Addig binygyergeted aszt a tēszttá, hoty széjjē megy a kezedbe.*

birizgáll 1. piszkál, döfköd: *Mineg birizgállod aszt az óúrát. Étōrik osz vehetünk másikot.*

2. piszkálással idegesít, nyugtalanít: *Édes, monygya má neki, hoty ne birizgájq ja filemet avval a talluvā, hadd aluggyak ety kicsit.*

bizgat noszogat, ostorral nógat: *Bizgatni kē jezeket a lovakot ugy gyorsabbom mennek.*

bizsa ~ *bizsi* ~ *bizsu* 1. liba (gyny.): *Nézzed lelkem azokat a szép kizs bizsákot.* 2. liba hívogató: *Bizsa, bizsa! Hon az ékhajladba tudnak lenni jazok a libák, hoty hijábq kijábál nekik az ember.*

blintre hasztalan: *Nincs abbú semmi. Ém blintre nem megyek.*

blóúdermejjū lapos, horpadt mellű (férfi): *Ojjan lapozs, blóúdermejje van, mint a nyútóúdeszka.*

bóúdorog csendesen, fejlesütve kóborol: *Od bóúdorogott egész nap az erdőjū balatt. Nem tom hajōtt-ē mán.* *bokrostengeri* borítóleveleivel, suskájával csomóba kötözött és rudakra akasztott tengeri: *Szed le ja bokrostengerit az eresz alóú, mer lefejtyük este.*

bóúnom vagyon: *Osz mi lett a nagy bóúnombú? Neki jis annyija vam mint nekem.*

bornyū ~ *bornyō* (Ósz) borjú.

borsóúkás lúdbőrös: *Vegyé ja nyakat közzé valami ronygyot, mer csupa borsóúkás vagy. Biztosom fázo.*

borullat ~ *borōlat* (Ósz) felhősödés, eső-

felhő képződmény: *Sijjessünk a lucerna gyűtéssē, mer jön a borullat, osz megázik.*

bödön csonkakúpalakú zsirtartóedény, zsirosbádóg: *Éppen csak a fenekém van ety kizs zsir a bödönnek, pég nagy disznóút öltünk.*

bönygyör bodor, hullámos: Sz. *Ojam bönygyör a haja, hogy a falba lehetne verni (= egyenes, vastag szálú).*

bördőü üreges, fás szerkezetű növényi szárak: *Csupa bördőü baz a lucerna. Nem eszik abbul a jóyszák semmit.*

bötyög botladozva lépked, totyog a kisgyerek: *Egyem a lelkét neki, mijjen szépen bötyög má.*

brant átokban valamilyen betegséget jelent: *A brant essen a mejjedbe.* (vö. Szam Sz. *brand* sebüszkösödés).

bruggóü 1. gyerekjáték. 5—6 cm hosszú, 1 cm átmérőjű vessződarab középen kifúrva, s a lyukba egy két végén összekötött spárga fűzve. Egyszer a spárgát sodrossá teszik, s utána jobb és balkéz egy-egy ujjába akasztva ki és behúzigálják. Ezzel a vessződarab pörögni kezd, és jellegzetes bruggó hangot ad. 2. kenyér (tréfásan): *Amig bruggóü van a tarisznyába, nem éhezünk meg.*

bugg 1. hangot ad a galamb, gerle: *De szűpem bugg a gesztenyefán a gelice.* 2. hangot ad az üzemeltetett cséplőgép: *Hajnal óta bugg a gép, hamar éverik aszt a kizs buzát.* 3. párosodik a sertés: *Na maj csak lesz mán kis-*

malac. Asz monta ja kondás, hogy mámmg izs buggott a koca.

bunkóü buta, csacsi (kedveskedően): *Te kizs bunkóü, hát mijjér fész te jén tüllem? Nem eszlek ém meg.*

buriték 1. levélboríték: *Ha mensz a postára, hozzá jegy buritékot, hadd irjak mán annak a fijönak.* 2. külső része a kettősajtóknak (Ósz): *Ted be ja buritékot is, mer nagyon hideg van!*

busán esetlenül nagy fejű ember: *Jöm mán ez a busám fejü Jóüska jis. Hogy az isten hoty teremthet ijjem fejet valakinek!*

buzafü ~ buzafő (Ósz.) a búza kalásza: *Puja koromba ötven-hatvan kilára valóü buzafüt isz szettem a tallóü.*

buzatisztítás tavasszal, a még bokáig érő búzavetés gyomtalanítása: *Sok a tövis meg a konkoj abba ja kizs buzábq. Hóü nab buzatisztítás lessz.*

buzatisztítóü egy méter hosszú, éles fémlemezben (általában kasza darab) végződő bot, mellyel a búzában lévő gyomot kibökdösik: *Csinátam egy jóü buzatisztítóüt. Szép egyenes töütyfasuháng a nyele, ja vágóüja mek kaszábü van.*

büdösküpaszuj ~ büdösköpaszuj (Ósz.) babfajta, melynek kénsárga a színe.

büdösküvirág ~ büdöskövirág (Ósz.) kénpor.

bürfa ~ bérfa ~ bõrfa (Ósz.) a szekér rácsszerű oldala: *A szekeren két óüdat az rácsos, láptóüho hasonlõü ba bürfa.*

BALOGH LÁSZLÓ